

Právo a environmentální problémy – sylabus

1. Úvod

Tento sylabus je zamýšlen jako studijní pomůcka pro posluchače humanitní environmentalistiky, kteří zapisují povinný předmět uvedený v nadpisu. Nejde tedy o text adresovaný právníkům, a proto také v zájmu přehlednosti a snazšího pochopení si dovoluji řadu zjednodušení, která by v odborném právnickém textu byla určitě předmětem oprávněné kritiky. Je však třeba mít na mysli, že předmět Právo životního prostředí (které je danému předmětu asi nejbližší) se studuje na právnické fakultě dva semestry, a přitom posluchači absolvují samostatné kurzy občanského práva, správního práva, mezinárodního práva, trestního práva, ústavního práva a řady dalších disciplin, které s problematikou životního prostředí více či méně souvisí. V předmětu Právo a environmentální problémy je třeba stěsnat veškerou tuto problematiku do jediného semestru, jedinou průpravou může být nepovinný kurs základů práva.

Na druhé straně je evidentní, že posluchači humanitní environmentalistiky těžko mohou aspirovat na pozice profesionálních právníků. Jejich profesní uplatnění by dle mého názoru mělo být v pozicích vyjednavačů, kteří díky širokému multidisciplinárnímu vzdělání budou schopni nacházet smírná a společensky průchozí řešení pro různé investiční záměry.

Nejtíživějším ekologickým problémem současnosti je přelidnění planety Země. Za posledních čtyřicet let se lidstvo přibližně zdvojnásobilo (ze tří na šest miliard). Kvalita lékařské péče a zlepšování životního prostředí působí do značné míry autodestruktivně, protože vedou k dalšímu urychlení vzrůstu obyvatelstva. Vznikající problémy lidstvo zatím zvládá díky rozvoji špičkové techniky, ale děje se tak za cenu rychlého vyčerpání zdrojů nerostných surovin, emise skleníkových plynů, destrukce pralesů, znečištění moří a dalších nežádoucích jevů. Není cílem tohoto textu navrhnout nějaká řešení – ostatně jsem přesvědčen, že veškerá nabízená řešení vyjadřují vždy jen zájmy některých partikulárních skupin, takže cesty dalšího vývoje budou vždy určovány politicky. V odborné i popularizující literatuře je dobře znám tzv. syndrom NIMBY (not in my backyard): všichni se shodnou na nezbytnosti určité stavby - třeba silnice, protipovodňová hráz nebo úložiště radioaktivních odpadů – ale nikdo ji nechce mít umístěnou na svém pozemku nebo ve své obci. Právo nemůže dát odpověď na otázku, jak se má taková situace řešit, nicméně povšechná znalost práva je nezbytná pro každého, kdo se o řešení pokusí. Jednosemestrální kurs nemůže mít vyšší aspirace než poskytnout posluchačům právě takovou povšechnou znalost.

2. Mezinárodní právo

Mezinárodní právo představuje svébytný právní systém, jehož vztahy k právu vnitrostátnímu jsou předmětem leckdy velmi vzrušených teoretických diskusí – řeší se např. otázka priority (což nápadně připomíná debatu, zda bylo dříve vejce či slepice) apod.

Subjekty mezinárodního práva : státy a mezinárodní organizace

Stát: dle klasické definice musí stát mít **území, obyvatelstvo a právní řád**. K tomu dle novějších teorií přistupuje čtvrtý definiční znak : schopnost vstupovat do mezinárodních vztahů Na vysvětlenou: není na újmu existenci státu, jestli je či není uznán (de iure nebo de facto) jinými státy. Pokud však takový stát není uznáván zcela všeobecně, pak dle tohoto pojetí nelze o státu mluvit.

Mezinárodní organizace: vznikají smlouvami států (jiná kategorie jsou tzv. nevládní organizace – viz níže). Mezinárodní organizace musí mít své orgány s vymezenou působností a pravomocí. Členění mezinárodních organizací: universální a partikulární, koordinační a supranacionální. Nejdůležitější universální organizace z hlediska životního prostředí jsou

- OSN (Organizace spojených národů, UN, ONU) , vznikla po druhé světové válce, sídlí v New Yorku, hlavní orgány Valné shromáždění, Rada bezpečnosti, Hospodářská a sociální rada, generální tajemník, sekretariát. Hlavním posláním je udržení míru, ale zabývá se také otázkami životního prostředí – tato činnost je v gesci Hospodářské a sociální rady a níže uvedených organizací tzv. Rodiny OSN.

- FAO (organizace pro výživu a zemědělství),

- IMO (mezinárodní námořní organizace),

- UNESCO (organizace Spojených národů pro vzdělání, vědu a kulturu),

- WMO (světová meteorologická organizace),

- ILO (mezinárodní organizace práce),

- WHO (mezinárodní zdravotnická organizace).

Významné partikulární (evropské) organizace jsou

- Rada Evropy

- Evropská společenství (příklad supranacionální organizace, vybavené vlastním právním systémem – viz níže).

Fyzické osoby – jsou či nejsou subjekty mezinárodního práva? Dle předválečných teorií jednotlivců z principu nemohl být subjektem, ale vždy objektem mezinárodního práva. Práva fyzické osoby v mezinárodním styku měl zajišťovat ten stát, jehož je tato fyzická osoba občanem. Moderní teorie toto striktní pojetí poněkud změkčuje a přiznává i jednotlivcům tzv. částečnou právní subjektivitu: tak např. jednotlivec nemůže být stranou ve sporu vedeném před Mezinárodním soudním dvorem v Haagu, ale může podat žalobu k Mezinárodnímu soudu pro lidská práva ve Štrasburku. Analogické postavení mají i právnické osoby, nevládní organizace aj. *Příklady judikátů Mezinárodního dvora pro lidská práva ve Štrasburku ve věcech životního prostředí: Electricité de France, Lopez Ostra.*

Prameny mezinárodního práva: smlouvy a obyčeje

Typy smluv: ministerské, vládní, prezidentské. Podpis a ratifikace smlouvy. Smlouvy bilaterální a multilaterální. Obyčej: usus longaevus, opinio iuris.

Nejvýznamnější multilaterální mezinárodní smlouvy:

- Smlouva o Antarktidě, Washington 1959, s navazujícím Protokolem o ochraně životního prostředí v Antarktidě, Madrid 1991

- Ramsarská úmluva 1971 – ochrana mokřadů,

- Pařížská konvence 1972 – ochrana světového přírodního a kulturního dědictví,

- Washingtonská konvence, tzv. úmluva CITES, 1973 – úprava mezinárodního obchodu s ohroženými druhy divoké flóry a fauny,

- Bernská konvence 1979 – zachování Evropské divočiny a přirozených sídlišť,

- Bonnská úmluva 1979 – ochrana stěhovavých druhů,

- Vídeňská úmluva 1985 – ochrana ozónové vrstvy,

- Montrealský protokol 1987 – “ - ,

- Světová charta přírody 1982, VS OSN (nejde o smlouvu, pouze deklarace),

- Basilejská úmluva 1989 – pohyb nebezpečných odpadů přes hranice států,

- Rotterdamská úmluva 1998- mezinárodní obchod s chemickými výrobky a pesticidy,

- Aarhuská úmluva 1998 – právo na informace, účast veřejnosti na rozhodování o životním prostředí

- Úmluva OSN o mořském právu, Mondeg Bay 1982 (ochranou před znečištěním se zabývá zejm. čl. XII)

Z bilaterálních smluv o životním prostředí mají pro ČR největší význam smlouvy o hraničních vodách – jsou uzavřeny se všemi čtyřmi sousedními státy, z toho smlouva s Polskem je již značně zastaralá (ještě z dob socialistického Československa) a pracuje se na smlouvě nové.

Odpovědnost v mezinárodním právu

V mezinárodním právu neexistuje subjekt typu „persona potentior,“ tedy subjekt nadřazený všem ostatním, který je vybaven nástroji k vymáhání práva. Ve vnitrostátním právu je takovým subjektem stát, který disponuje policií, soudní mocí, státní správou a podobnými nástroji. Rozdíly jsou zřejmé, uvažujeme-li o možnosti udílet sankce za porušení povinností. Nejčastějším donucovacím prostředkem v mezinárodním právu jsou tzv. retorce (nevlídné akty) – např. povolání velvyslance ke konzultacím, odvolání velvyslance, protestní nota. Nejde o sankce v pravém slova smyslu, ale o jistý druh napomenutí. Silnější prostředky jsou represe – vesměs ekonomické povahy, např. odepření úvěru, zablokování účtů. Nejsilnější prostředek – hrozba silou nebo použití síly – je dle Charty OSN připuštěn pouze při individuální nebo kolektivní sebeobraně nebo v rámci akce, o které rozhodla Rada bezpečnosti OSN (použití těchto prostředků v souvislosti s ochranou životního prostředí je těžko představitelné)

3. Právo Evropských společenství (Evropské právo).

Evropská společenství představují zajímavý typ mezinárodní organizace – supranacionální organizaci, která je vybavena nejen společnými orgány, ale také rozsáhlým rejstříkem donucovacích prostředků ekonomické povahy. Subjektem mezinárodního práva jsou dosud Evropská společenství – společné označení pro Evropské společenství uhlí a oceli, Evropské hospodářské společenství a Evropské společenství atomové energie. V poslední době se alternativně používá také termín Evropská unie, zavedený tzv. Maastrichtskou smlouvou (Smlouva o Evropské unii). Předpokládá se, že by Evropská unie jako subjekt mezinárodního práva měla nahradit Evropská společenství poté, co všechny členské státy budou ratifikovat dokument nazývaný pracovní Evropská ústava, ale další osud takového dokumentu je po odmítnutí Francií a Nizozemskem zatím nejasný. Poslední vývoj událostí je takový, že původní „Evropská ústava“ byla nahrazena tzv. Lisabonskou smlouvou, jejíž ratifikace nyní probíhá v jednotlivých členských státech.

Prameny práva

Právo primární a sekundární. Jako primární právo Evropských společenství se označují zřizovací smlouvy, kterými Evropská společenství vznikla, spolu se změnami a doplňky těchto smluv. Z hlediska problematiky životního prostředí je daleko významnější sekundární právo, které zahrnuje tři typy aktů vydávaných orgány Evropských společenství: **nařízení (regulations), směrnice (directives) a rozhodnutí (decisions)**. K tomu jako nezávazné dokumenty přistupují ještě doporučení (recommendations) a stanoviska (opinions). Rozdíl mezi nařízením a směrnicí spočívá v tom, že nařízení je přímo účinné, zavazuje tedy přímo právnické a fyzické osoby v členských státech. Naproti tomu směrnice zavazuje přímo jen členské státy, které jsou povinny směrnici inkorporovat do svých vnitrostátních právních řádů. V oboru životního prostředí jsou nařízení velmi vzácná a zpravidla je jejich přímá účinnost jen teoretická, protože pro drtivou většinu právnických a fyzických osob nemají význam- např. Nařízení Rady ze 7.5.1990, kterým se zřizuje Evropská agentura životního prostředí. Jednou z mála výjimek je nařízení č. 1907 z r. 2006 o registraci a hodnocení

chemických látek, tzv. REACH. Převážná většina aktů upravujících problematiku životního prostředí jsou směrnice – tedy akty, které nejsou přímo účinné. Tím ovšem není řečeno, že by jejich znalost neměla význam. Naopak je velmi důležité vědět, jaké předpisy musí být inkorporovány do českého právního řádu – tak např. existuje řada směrnic pro vodní hospodářství, které upravují požadavky na kvalitu vod pro úpravu na pitnou vodu, na vypouštěné odpadní vody, na kvalitu vod určených ke koupání, na obsah dusičnanů v povrchových vodách aj. Drtivá většina z nich je již vtělena do vodního zákona č. 254/2001 Sb. a navazujících předpisů, ale v době vzniku těchto směrnic byl určitě zvýhodněn takový výrobce čistíren odpadních vod, který vydávané směrnice sledoval a byl tedy schopen předvídat, jakým směrem se bude vyvíjet vnitrostátní legislativa. Vedle nařízení a směrnic je třetím typem právního aktu rozhodnutí, což je akt charakteru prováděcí vyhlášky, např. rozhodnutí Komise z 28.7.1993 o formátu, v němž mají být zpracovány národní programy čištění odpadních vod.

Tvorba práva. Na vzniku právních předpisů se podílejí tři orgány Evropských společenství (viz následující odstavec): Komise, Rada a Parlament. Rozhoduje Rada, ale vždy na návrh Komise. Komise předkládá návrh Radě, ta předem návrh konzultuje s Parlamentem, pak Rada vydá společné stanovisko a nakonec návrh schvaluje Parlament (schválení může být i tacitní). V případě rozporů mezi těmito třemi orgány jsou další rozhodovací a smířčí procedury poměrně složité a překračují rámec tohoto stručného výkladu – je ovšem třeba podotknout, že případy sporů jsou řídké, protože většina navrhovaných aktů je předem politicky projednána a sporné věci zpravidla vůbec nejsou k jednání předkládány.

Orgány Evropských společenství

Evropský parlament. Parlament je jednokomorový, poslanci se volí v jednotlivých státech podle vnitrostátních volebních předpisů, počty poslanců za jednotlivé státy jsou velmi přibližně úměrné počtu obyvatel. Sám pojem „parlament“ je poněkud matoucí, protože nemá legislativní pravomoc v běžném smyslu. Jeho pravomoci jsou zejména kontrolní, působí také jako konzultační orgán. Na normotvorbě se podílí způsobem popsaným v předchozím odstavci. Evropský parlament je běžně chápán jako reprezentace obyvatelstva Evropských společenství.

Rada je složena ze zástupců jednotlivých států, zpravidla rezortních ministrů příslušných pro tu otázku, která je předmětem jednání. Předsednictví Rady se střídá po šesti měsících. Vzhledem k tomu, že obsazení Rady není konstantní, byl vytvořen výbor stálých zástupců v diplomatické hodnosti velvyslanců jednotlivých států. Každý stát má v Radě jednoho zástupce, i když projednáváná otázka vyžaduje účast několika rezortních ministrů z jednoho státu, hlasuje jen jeden z nich. Rada má v systému práce Evropských společenství rozhodovací pravomoc v legislativě. Členové Rady reprezentují jednotlivé státy, hájí při jednání každý zájem svého státu. *Poznámka: Rada Evropských společenství nemá nic společného s Radou Evropy, což je mezinárodní organizace koordinačního typu (viz výše v kapitole o mezinárodním právu).*

Komise je složena z občanů členských států, z každého členského státu minimálně jeden a maximálně dva komisaři (v závislosti na velikosti státu). V legislativě přísluší Komisi zejména iniciativa (rozhoduje Rada), naproti tomu Komise je rozhodujícím orgánem moci výkonné. Komise vystupuje jako představitel Evropských společenství jako celku, jednotliví komisaři na rozdíl od členů rady nesmí hájit zájmy svých mateřských států, ale vždy zájem Evropských společenství.

Soudní dvůr sídlí v Luxemburgu, jeho posláním je rozhodování sporů o aplikaci práva Evropských společenství, soudcové jsou jmenováni na šest let. Podání k soudu může učinit orgán Evropských společenství, členský stát, a také jednotlivá fyzická nebo právnická

osoba. Evropský soudní dvůr rozhoduje spory mezi Komisí a státy, občany a dalšími subjekty, ale navíc také poskytuje výklad k právním předpisům, zejména k otázce, zda určitý vnitrostátní předpis je či není v souladu se směrnicí ES. *Příklad: výklad ke Směrnici č. 79/409/EHS o ochraně volně žijících druhů ptáků.*

Dvůr auditorů kontroluje účetnictví a nakládání s finančními prostředky Evropských společenství.

4. Ústavní právo

Ústava České republiky (zák. č. 1/1993 Sb.) s výjimkou vágního a prakticky neuchopitelného ustanovení čl. 7 („šetrné využívání přírodních zdrojů a ochrana přírodního bohatství“) problematiku životního prostředí výslovně neupravuje. Nicméně je Ústava základem celého právního řádu ČR a je nezbytné z ní znát alespoň to nejdůležitější, tedy úpravu působení jednotlivých mocí ve státě:

Moc zákonodárná – dvoukomorový parlament, Poslanecká sněmovna (200 poslanců) volená na 4 roky podle principu poměrného zastoupení s 5-procentní uzavírací klausulí, Senát (81 senátorů) volený podle většinového principu, dvoukolově, na šest let s obměnou jedné třetiny vždy po dvou letech. Zákonodárnou iniciativu má poslanec (příp. skupina poslanců), Senát, vláda, zastupitelstvo kraje.

Moc výkonná – prezident republiky, vláda. Prezidenta republiky volí parlament na 5 let, vládu jmenuje prezident republiky, vláda žádá o důvěru Poslaneckou sněmovnu. Vláda má generální zmocnění k vydávání prováděcích předpisů k zákonům (nařízení vlády), jiné orgány – zejména ministerstva – mohou vydávat prováděcí předpisy jen na základě výslovného zmocnění v zákoně. Vláda je složena z ministrů, ministr zpravidla stojí v čele ministerstva, které je ústředním orgánem státní správy pro daný obor činnosti (Ministerstvo životního prostředí, Ministerstvo zemědělství apod). Jednotlivá ministerstva nestanoví Ústava, ale zákon. Vedle ministerstev existují i další ústřední orgány státní správy, v jejichž čele není ministr, ale profesionální úředník – např. Státní úřad pro jadernou bezpečnost, Český báňský úřad apod.

Moc soudní – soudy, Ústavní soud. Soudy jsou hierarchicky uspořádány: okresní-krajský-vrchní-Nejvyšší soud. Ve věcech správního soudnictví je základním článkem krajský soud, o opravném prostředku (kasační stížnost) rozhoduje Nejvyšší správní soud. Soudcové jsou při rozhodování nezávislí, jsou vázáni jen zákonem (nikoliv tedy prováděcím předpisem). Ústavní soud rozhoduje ve věcech porušení základních práv a svobod a může rušit zákony, případně jejich části, pokud jsou v rozporu s ústavou. Je vázán Ústavou ČR.

Územní samospráva – kraje, obce (podrobnosti v dalším textu).

Pro řešení sporů o životním prostředí může být někdy významný čl. 10 Ústavy ČR, který stanoví prioritu mezinárodních smluv před zákonem.

Listina základních práv a svobod (zák. č. 2/1993 Sb.) obsahuje celou řadu ustanovení s přímým nebo nepřímým vztahem k životnímu prostředí a je proto výchozím ústavním dokumentem, z něhož vychází veškerá normotvorba v této oblasti:

Čl. 11 odst 3: „Vlastnictví zavazuje. Nesmí být zneužito na újmu práv druhých anebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy. Jeho výkon nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem.“ Tímto ustanovením je vytvořen ústavní předpoklad pro regulaci výkonu vlastnického práva. Na rozdíl od klasické římské koncepce totiž v moderním právu není vlastnictví chápáno absolutně, ale jeho výkon je možný právě jen v mezích zákona. Na druhé straně ústavní regulace realisticky počítá s tím,

že k určité míře poškození životního prostředí při výkonu vlastnického práva dojít může a zákon musí stanovit, jaká míra takového poškození je ještě přijatelná.

Čl. 17 – svoboda projevu a právo na informace. Svobodu projevu a právo na informace lze omezit zákonem – věc v problematice životního prostředí poměrně raritní, i když ne zcela vyloučená (např. některé údaje o chemických provozech mohou být posouzeny jako citlivé z hlediska možnosti teroristického útoku). Právo na informace upravuje zákon č. 106/1999 Sb. – srv. níže o duplicitě s právem na informace o životním prostředí.

Čl. 18 – petiční právo, podrobněji upraveno v zák. č. 85/1990. Kterákoliv fyzická osoba (nikoliv tedy pouze občan ČR) se může obracet peticí na státní orgány, výjimkou je pouze petice, kterou by se zasahovalo do nezávislosti soudů. Právnickým osobám přísluší petiční právo s určitým omezením – petice musí být v souladu s cílem činnosti právnické osoby. Petiční výbor – není obligatorní, není právnickou osobou, musí určit osobu starší 18 let pro styk se státními orgány. U podpisu petice musí být uvedeno jméno, příjmení a bydliště signatáře. Odpověď na petici – lhůta max. 30 dní.

Čl. 19 – právo shromážděvací, podrobněji upraveno v zák. č. 84/1990 Sb. Shromáždění může svolat občan starší 18 let nebo právnická osoba se sídlem na území ČR nebo skupina osob, s určitými (pro daný účel nepodstatnými) výjimkami musí být shromáždění oznámeno úřadu alespoň 5 dní předem, ne však dříve než 6 měsíců předem (tím se vylučuje permanentní blokování veřejného prostranství pro akce některých skupin). V oznámení musí být uveden účel, místo, doba zahájení a u akcí na veřejném prostranství také předpokládaná doba ukončení, předpokládaný počet účastníků, počet pořadatelů a další opatření k zajištění pořádku, u průvodu trasa, identifikace svolavatele a případně jeho zmocněnce. Mimo veřejná prostranství také souhlas vlastníka pozemku. Úřad může svolavateli navrhnout jinou dobu nebo místo, uložit ukončení tak, aby nebyl rušen noční klid a za určitých podmínek shromáždění i zakázat – o tom musí rozhodnout do tří dnů od obdržení oznámení. Zakázané nebo neoznámené shromáždění úřad rozpustí.

Čl. 20 – právo sdružovací, podrobněji upraveno v zák. č. 83/1990 Sb. Na základě sdružovacího práva vznikají tzv. nevládní ekologické organizace (NGO), např. Greenpeace, Děti Země aj. Sdružení jsou právníckými osobami. Sdružení vzniká registrací. Návrh na registraci musí podat nejméně 3 občané, z toho alespoň jeden starší 18 let. Návrh podepisují členové přípravného výboru, musí být připojeny stanovy ve dvojnásobném vyhotovení s uvedením názvu sdružení, sídla, cíle činnosti, orgánů sdružení, způsobu jejich ustavování, určení orgánů a funkcionářů oprávněných jednat jménem sdružení a zásad hospodaření. Registraci provádí Ministerstvo vnitra. Registraci lze z důvodů v zákoně uvedených odmítnout, a to do 10 dnů od podání návrhu (je možný opravný prostředek – soudní žaloba). Registrace do 10 dnů, zmocněnci se zasílá exemplář stanov s vyznačeným datem registrace, tacitní registrace 40dnem od zahájení řízení.

Čl. 35 – „Každý má právo na příznivé životní prostředí. Každý má právo na včasné a úplné informace o stavu životního prostředí a přírodních zdrojů. Při výkonu svých práv nikdo nesmí ohrožovat ani poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem.“ Těchto práv je možno se domáhat jen v mezích zákonů (čl. 41), protože pojem „příznivé životní prostředí“ je natolik neurčitý, že by byl zdrojem permanentních výkladových sporů. Právo na informace o životním prostředí je upraveno samostatným zákonem č. 123/1998 Sb. Ve vztahu k životnímu prostředí dochází k určité duplicitě s obecným právem na informace, případné rozpory se řeší dle principu speciality a generality.

Ústavní zákony: z hlediska životního prostředí je významný zákon č. 110/1998 Sb. o bezpečnosti ČR. Při živelních pohromách, ekologických nebo průmyslových haváriích může vláda vyhlásit nouzový stav. V případě nebezpečí z prodlení vyhláší nouzový stav předseda

vlády. Nouzový stav musí být vyhlášen pro definované území a na omezenou dobu, nejvýše 30 dní. Při vyhlášení nouzového stavu je vláda oprávněna omezit práva stanovená zákonem a naopak uložit povinnosti, které zákon nestanoví.

5. Obce a kraje

Obce: v současné době je na území ČR více než 6000 obcí, až na nepodstatné výjimky lze říci, že území obcí pokrývají celé území ČR (těmi výjimkami jsou vojenské újezdy). Obec je definována územím a obyvatelstvem. Základním předpisem, který upravuje činnost obcí, je zákon o obcích č. 128/2000 Sb. o obcích (obecní zřízení) v platném znění. Obce vykonávají jednak působnost samostatnou – tedy územní samosprávu, a jednak působnost přenesenou – tedy státní správu. Podle rozsahu svěřené přenesené působnosti se obce dělí do tří kategorií. Základní přenesená působnost je svěřena všem obcím, větší rozsah obcím s pověřeným obecním úřadem a největší rozsah přenesené působnosti vykonávají obce s rozšířenou působností. Mimo tyto tři kategorie (které mají charakter všeobecné působnosti) existují obce, které nad základní rozsah mají svěřenu některou specializovanou působnost, konkrétně obce s matričním úřadem a obce se stavebním úřadem. Základní orgány obce jsou **zastupitelstvo, rada, starosta** (ve statutárních městech primátor), **obecní úřad** (městský úřad, ve statutárních městech magistrát). Občané obce volí zastupitelstvo na 4 roky, zastupitelstvo volí starostu a radu. K ochraně životního prostředí obce mohou vydávat normativní právní akty, a to v samostatné působnosti **vyhlášky** (schvaluje zastupitelstvo, kontroluje Ministerstvo vnitra) a v přenesené působnosti na základě zákonného zmocnění **nařízení obce** (schvaluje rada, kontroluje krajský úřad). Tvorba a ochrana životního prostředí v obci patří k základní náplni činnosti všech orgánů obce a je upravena zvláštními zákony – např. zákon o vodách, o ovzduší, o odpadech, stavební zákon apod. (viz další text). Obec má vlastní majetek, se kterým hospodaří – v řadě případů např. obecní lesy.

Kraje: Česká republika je rozdělena na 14 krajů včetně Hlavního města Prahy, která má zvláštní právní postavení. Orgány kraje jsou obdobné jako orgány obcí, v čele kraje stojí hejtman. Stejně jako obec má i kraj přenesenou a samostatnou působnost, v samostatné působnosti zabezpečuje zejména ty činnosti, které mají regionální význam, např. zpracování zásad územního rozvoje. Obdobně jako obec může i kraj vydávat vyhlášky a nařízení kraje.

6. Procesní předpisy

Drtivá většina rozhodování o věcech životního prostředí probíhá v režimu správního rozhodování, tedy podle zákona č. 500/2004 Sb. (**zákon správní řád**), o němž bude dále pojednáno podrobněji. Jiné předpisy se používají relativně daleko méně, posluchači by měli mít obecnou představu o jejich použití.

Občanský soudní řád, zák. č. 99/1963 v platném znění. Předpis se používá při soudním řízení o občanskoprávních sporech, ve věcech životního prostředí typicky v záležitostech tzv. imisí, tedy obtěžování sousedů např. hlukem, zápachem, pobíhajícími živočichy apod. – srv. §127 zák. č. 40/1964 (občanský zákoník), a dále spory o náhradě za ztrátu podzemní vody.

Zákon o správě daní a poplatků, zák. č. 337/1992 Sb. Tento zákon souvisí s problematikou životního prostředí jen okrajově, používá se např. při vymáhání poplatků za

znečišťování ovzduší apod. (poplatky samy se ukládají v procesním režimu správního řádu). Tento předpis by ve vztahu k životnímu prostředí nepochybně nabyl značně na významu, pokud by došlo k uzákonění tzv. „ekologických daní.“

Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád), zák. č. 141/1961 Sb. Tento procesní předpis nachází uplatnění při trestání nejzávažnějších deliktů, postihovaných podle trestního zákona č. 140/1961 Sb. (srv. níže v kapitole o právní odpovědnosti).

Soudní řád správní, zák. č. 150/2002 Sb. Ve věcech životního prostředí obecně platí, že každé pravomocné meritorní rozhodnutí orgánu veřejné správy lze napadnout mimořádným opravným prostředkem – tzv. správní žalobou. Žalobním důvodem je tvrzení účastníka řízení, že byl zkrácen na svých právech (ať již samotným rozhodnutím nebo v průběhu předcházejícího řízení). Tuto žalobu projednává v režimu soudního řádu správního krajský soud, v případě podání kasační stížnosti pak rozhoduje Nejvyšší správní soud. Žalobu lze podat do dvou měsíců od doručení napadaného správního rozhodnutí, a to pouze po vyčerpání řádných opravných prostředků. Významné pro praxi je ustanovení §37, podle něž soud může na návrh předběžným opatřením uložit účastníkům něco vykonat nebo něčeho se zdržet – takto lze řešit např. případy, kdy je správní žalobou napadeno pravomocné stavební povolení. Je ovšem třeba zdůraznit, že na vydání předběžného opatření není právní nárok, soud bude vždy zvažovat, zda případným odkladem nebo přerušením stavby nevznikne škoda větší než ta, které se má předejít.

7. Správní řízení

Správní řízení: proces, směřující k rozhodnutí o právech a povinnostech. Rozhodnutí konstitutivní a deklaratorní.

Zásady: zákonnost, ochrana práv nabytých v dobré víře, zásada materiální pravdy (zjistit stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, v potřebném rozsahu), služba veřejnosti, poučení o právech a povinnostech, informace o úkonu s dostatečným předstihem, smírné řešení rozporů, ekonomika řízení, minimální zatěžování účastníků, rovnost účastníků, spolupráce správních orgánů. Písemné vedení řízení, jednotlivá sdělení lze provést ústně. Neveřejnost – v praxi ve věcech životního prostředí je tato zásada značně oslabena právem na informace.

Příslušnost věcná a místní. Věcná příslušnost je dána zákonem. Místní příslušnost – viz § 11 správního řádu (místo činnosti, nemovitosti, podnikatelské činnosti, trvalého pobytu nebo sídla).

Podjatost: poměr úřední osoby k věci nebo k účastníkům řízení. Rozhoduje nadřízený.

Doručování: písemnosti doručuje sám správní orgán, obecní úřad, policie (příp. obecní policie) nebo pošta. Fyzickým osobám se doručuje na adresu pro doručování, adresu trvalého pobytu nebo do místa podnikání (§20), právnickým osobám na adresu pro doručování nebo sídla. (§21). Nelze-li doručit, uloží se písemnost na poště nebo u správního orgánu, adresát je vyzván k vyzvednutí. Písemnost je uložena 15 dní, ale již po 10 dnech se považuje za doručenu (začíná běžet lhůta pro odvolání). Doručování veřejnou vyhláškou – osobám neznámým, neznámého pobytu aj. Nelze tak doručit, když to zákon znemožňuje – např. řízení o pokutě nebo když je předepsáno doručování do vlastních rukou.

Zahájení řízení: na návrh nebo z moci úřední. Správní orgán je povinen přijímat podněty k zahájení řízení z moci úřední. Řízení je zahájeno, když správní orgán dostane žádost nebo když účastník dostane informaci o zahájení z moci úřední.

Rozhodnutí: výrok, odůvodnění, poučení o odvolání. Rozhodnutí meritorní a procesní (usnesení).

Řádný opravný prostředek : odvolání (příp. rozklad). Nelze se odvolat jen proti odůvodnění. Jeden stejnopis odvolání pro správní orgán a po jednom pro každého účastníka, výjimka při velkém počtu účastníků (více než 30). Odvolací lhůta 15 dní. Pokud rozhodnutí nebylo účastníkovi oznámeno, je subjektivní lhůta 30 dní a objektivní 1 rok. Odkladný účinek odvolání. Rozhoduje odvolací orgán (výjimka: autoremedura), přezkoumá soulad s právními předpisy a věcnou správnost jen v rozsahu námitek uvedených v odvolání, jinak jen z důvodu veřejného zájmu. Možnosti rozhodnutí o odvolání: zrušení (příp. se zastavením řízení nebo vrácením k novému projednání), změna rozhodnutí, zamítnutí odvolání a potvrzení rozhodnutí.

Přezkumné řízení: provádí nadřízený orgán, přezkoumává soulad s právními předpisy. Přezkoumávat lze jen pravomocná meritorní rozhodnutí. Zahajuje se usnesením o zahájení přezkumného řízení, lze vydat nejdéle do dvou měsíců, kdy se příslušný správní orgán dověděl o důvodech zahájení řízení a do jednoho roku od právní moci rozhodnutí, které má být přezkoumáno.

Obnova řízení: provádí ten orgán, který vydal původní rozhodnutí. Předpokladem je, že vyšly najevo dříve neznámé skutečnosti nebo bylo změněno nebo zrušeno rozhodnutí, které bylo podkladem v řízení, které má být obnoveno. Žádost o obnovu řízení: do tří měsíců od chvíle, kdy se účastník o důvodech dověděl, nejdéle do 3 let od právní moci rozhodnutí.

Exekuce: exekuční titul, marné uplynutí lhůty k dobrovolnému plnění. Exekuce na peněžitá a nepeněžitá plnění. Ve věcech životního prostředí jsou nejdůležitější plnění nepeněžitá: např. odstranění nepovolené stavby, zalesnění pozemku po těžbě apod. Prakticky se exekuce provádí opakovaným ukládáním pokut, výjimečně provedením náhradního výkonu. Peněžitá plnění: poplatky, pokuty, exekuci provádí finanční úřad.

8. Odpovědnost v právu životního prostředí

Pojem právní odpovědnosti: **Povinnost snést újmu (sekundární povinnost) v případě, že nastane zákonem předvídaná skutečnost, zejména při porušení primární povinnosti.** Subjekt, objekt, subjektivní a objektivní stránka odpovědnosti. Příklady a protipříklady: subjektem trestného činu nebo přestupku může být jen fyzická osoba, subjektem žádného odpovědnostního vztahu nemůže být sdružení osob bez právní subjektivity, např. sdružení dle §829 zák.č. 40/1964 Sb. (občanský zákoník). Objekt – zákonem chráněný společenský zájem, musí odpovídat zákonné definici, např. při nedovoleném vypouštění odpadních vod (§116 odst. 1 písm.b zák.č.254/2001 Sb.) musí být dokázáno, že odpadní vody byly vypuštěny do vod povrchových nebo podzemních. Subjektivní stránka: zavinění (úmysl, nedbalost). Subjektivní stránka je irelevantní při tzv. objektivní odpovědnosti (odpovědnost za výsledek). Objektivní stránka: škoda nebo ohrožení, příp. protiprávní chování (aktivní nebo pasivní) a kauzální nexus.

Typologie odpovědnostních vztahů podle metody právní regulace: **odpovědnost trestní** se uplatňuje u nejzávažnějších případů úmyslného nebo nedbalostního znečištění nebo jiného poškození půdy, vody, lesa a jiných složek životního prostředí (§181a, 181b zák. č. 140/1961 Sb., trestní zákon), poškozování lesa těžbou na ploše přes 1,5 ha (§181 c zák.č.140/1963) a protiprávního nakládání s nebezpečnými odpady (§181e zák.č.140/1961 Sb. Trestným činem je také pytláctví (§178a zák.č.140/1961 Sb.). Subjektem může být jen fyzická osoba, ve věku minimálně 15 let, která nejedná ve stavu nepřičetnosti. Subjektivní stránka: úmysl nebo nedbalost, objektivní odpovědnost v trestním právu neexistuje. Za trestné

činy, které poškozují životní prostředí, lze uložit tresty odnětí svobody, tresty peněžité, a v případě pytláctví také zákaz činnosti nebo propadnutí věci. **Odpovědnost administrativní (správní):** přestupky a tzv. jiné správní delikty. Přestupky – pouze fyzické osoby, náležitosti subjektu analogické jako u trestných činů. Většinu přestupků upravuje zákon o přestupcích č. 200/1990 Sb., další např. zákon o lesích č. 289/1995 Sb. Sankce: napomenutí-pokuta-zákaz činnosti-propadnutí věci. Subjekt: obdobně jako u trestných činů. Subjektivní stránka: úmysl nebo nedbalost. Jiné správní delikty: právnické osoby nebo podnikající fyzické osoby při výkonu podnikatelské činnosti, v lesním právu též vlastník lesa, i když není podnikatelem. Vesměs jsou upraveny ve složkových zákonech (vodní zákon, lesní zákon, horní zákon aj.). Sankce: pokuty. Nově byl do českého právního řádu zákonem č. 167/2008 zaveden pojem odpovědnosti za ekologickou újmu, což je institut koncipovaný jako objektivní odpovědnost za poškození přírody, vody nebo půdy při taxativně vyjmenovaných činnostech, včetně poškození vzniklého při povolené činnosti – podmínkou odpovědnosti podle tohoto zákona tedy není deliktní chování. Zákon ukládá povinnost vytvářet finanční rezervu pro krytí nákladů spojených s reparací ekologické újmy. **Odpovědnost občanskoprávní:** povinnost k náhradě škody. Subjekt: kterákoliv fyzická nebo právnická osoba. Nezletilý nebo nepřičetný odpovídá v tom rozsahu, v jakém je schopen posoudit následky, subsidiárně odpovídá ten, kdo nad ním má vykonávat dohled. Objektivní odpovědnost – při určitých typech činnosti (nebezpečný provoz) vzniká odpovědnost za škodu i bez porušení předpisů. Jde o provozy a činnosti s vysokou mírou rizika, např. provoz motorového vozidla. Příklad: vozidlo s nebezpečným nákladem dostane smyk na olejové skvrně, dojde ke znečištění vody a půdy. I když nebyly porušeny žádné předpisy, musí přepravce uhradit náklady sanace (zpravidla to ovšem uhradí pojišťovna z povinného ručení).

9. Právo na informace

Právo na informace o životním prostředí vyplývá z mezinárodní smlouvy, kterou je Česká republika vázána (Aarhuská úmluva) a z Listiny základních práv a svobod (o obou dokumentech viz výše v tomto textu). Konkrétní úprava je obsažena jednak v zákoně č. 123/1998 Sb. a jednak v některých tzv. složkových zákonech (stavební zákon, zákon o geologických pracích aj.).

Zákon o právu na informace o životním prostředí č. 123/1998 Sb. vymezuje předmět úpravy jednak formálně a jednak věcně. Z hlediska formálního lze právní úpravu stručně shrnout tak, že na formě informace nezáleží: předmětem úpravy dle tohoto zákona jsou prostě informace v jakékoliv objektivně zachycené formě (písemné, obrazové, zvukové, elektronické). Zákon však z pochopitelných důvodů nelze vztáhnout na informace typu ústních sdělení, které nelze nijak ověřit. Z hlediska věcného se za informace o životním prostředí považují informace o složkách životního prostředí (půda, voda, živé organismy apod.), připravovaných činnostech s možným dopadem na životní prostředí, využívání přírodních zdrojů, vlivu staveb, činností, technologií a výrobků na životní prostředí, úředních řízeních ve věcech životního prostředí, ekonomických analýzách se vztahem k životnímu prostředí, mezinárodních smlouvách, strategiích a závazcích a o zdrojích informací o životním prostředí. Subjekty povinné k poskytnutí informace jsou zejména orgány veřejné správy, dále pak též právnické osoby těmito orgány zřízené. Zde je třeba upozornit na určitou nedomyšlenost spočívající v tom, že u některých organizací (např. Český hydrometeorologický ústav) se počítá s tím, že budou část svého rozpočtu krýt poskytováním informací za úplatu. Možné řešení: zvláštní zákon – např. Geofond (viz dále v kapitole o horním právu). Oprávněná osoba – žadatel: kdokoli, tedy kterákoliv fyzická nebo právnická osoba. Žádost: jakákoliv forma, netřeba odůvodnění nebo uvedení účelu, musí být jasné kdo

žádá a o co žádá. Povinná osoba může požadovat předložení žádosti písemně. Forma odpovědi: podle žádosti, ve zdůvodněných případech může formu určit i povinná osoba, zpravidla se odpovídá tak, jak bylo požádáno. Lhůta pro odpověď: do 30 dní, výjimečně až 60 dní (na to musí být žadatel upozorněn). Odepření informace: utajované skutečnosti, osobní údaje, obchodní tajemství, duševní vlastnictví, neukončená řízení o trestných činech, přestupcích a jiných správních deliktech, nezpracované a nevyhodnocené údaje, žádost provokativní nebo obstrukční, žadatel již má informaci prokazatelně k dispozici. Dle uvážení orgánu lze odepřít informaci o místě výskytu zvláště chráněných živočichů, rostlin a nerostů. Odepření informace: správní rozhodnutí, do 30 dní, je možnost odvolání (příp. i správní žaloby), po této lhůtě nastává fikce tacitního rozhodnutí. Kopie listin: je-li to provozně možné.

10. Účast veřejnosti na rozhodování a posuzování vlivů na životní prostředí

Právo veřejnosti na účast veřejnosti na rozhodování ve věcech životního prostředí je obsaženo v tzv. Aarhuské úmluvě, a konkretizováno některými tzv. složkovými zákony, zejména zákonem o vodách č. 254/2001 Sb., zákonem o ochraně přírody č. 114/1992 Sb. a stavebním zákonem č. 183/2006 Sb., o nichž bude pojednáno níže v tomto textu.

Nejzávažnější zásahy do životního prostředí jsou předmětem hodnocení vlivu na životní prostředí, *Environmental Impact Assessment, EIA*, dle zák. č. 100/2001 Sb. V příloze tohoto zákona jsou specifikovány činnosti, které jsou podrobeny hodnocení vlivů, a to ve dvou kategoriích: u kategorie I je hodnocení obligatorní, u kategorie II záleží na předběžném posouzení (*zjišťovací řízení-screening*), zda hodnocení bude požadováno. Obě kategorie jsou pak ještě rozděleny podle toho, zda proces probíhá v gesci Ministerstva životního prostředí nebo krajského úřadu. Příklady obligatorně posuzovaných činností: odlesnění nebo zalesnění více než 25 ha, odběr povrchové vody přes 100 mil. m³/rok, čerpání podzemní vody přes 10 mil. m³/rok, čistírny odpadních vod přes 10000 ekv. obyvatel, kafilérie, jaderné elektrárny a úložiště radioaktivního odpadu, rafinerie ropy, stavby dálnic. **Výsledkem posouzení není správní rozhodnutí, ale stanovisko, které je povinným podkladem pro správní rozhodování. Správní orgán se může od stanoviska odchýlit, ale musí to řádně odůvodnit.** Zákon zakládá pro občanská sdružení právo na účast v navazujících správních řízeních, pokud tato sdružení včas podala písemné vyjádření (zákon obsahuje ještě další podmínky, které jsou právně sporné a jejich analýza by vyžadovala hlubší rozbor). Hodnocení vlivů v případě, že záměr je podroben zjišťovacímu řízení, probíhá v následujících krocích:

1. Investor doručí oznámení úřadu.
2. Úřad zveřejní oznámení **do 5 dní**.
3. Veřejnost může **do 15 dní** poslat úřadu vyjádření.
4. Úřad **do 15 dní** vyhodnotí zjišťovací řízení a zveřejní výsledek
5. Investor zpracuje dokumentaci (pokud tak úřad stanovil), lhůta není určena.
6. Úřad **do 5 dní** od obdržení dokumentaci zveřejní.
7. Veřejnost se může vyjádřit **do 30 dní**.
8. Úřad **do 10 dní** doručí dokumentaci zpracovateli posudku.
9. Zpracovatel **do 90 dní** doručí úřadu posudek.
10. Úřad **do 5 dní** zveřejní posudek.
11. Úřad **do 30 dní** uspořádá veřejné projednání, stejná lhůta pro vyjádření veřejnosti
12. Úřad **do 15 dní** vydá stanovisko.
13. Úřad **do 5 dní** stanovisko zveřejní a zašle investorovi.

V případě, že neprobíhá zjišťovací řízení, je proces kratší a jednodušší, na druhé straně ale také pravděpodobně dražší, protože ve většině případů úřady kompletní posuzování vlivů nepožadují. Úhrada nákladů: dokumentaci objednává a hradí investor. Posudek objednává úřad a úhradu nákladů poté požaduje od investora (mnohdy je to obtížně proveditelné, pokud posudek vyzní negativně).

11. Stavební zákon (zákon o územním plánování a stavebním řádu, č. 183/2006 Sb.)

Územní plánování. Územně-plánovací dokumentace: zásady územního rozvoje, územní plán, regulační plán. Udržitelný rozvoj území, vyvážený vztah podmínek pro příznivé životní prostředí, hospodářský rozvoj, soudržnost obyvatel. Úkolem je mj. etapizace prací. Zveřejňování písemností veřejnou vyhláškou. Veřejné projednání – připomínky písemně. Zástupce veřejnosti – zmocnění desetinou obyvatel obce nebo 200 obyvatel (pokud má obec více než 2000 obyvatel), příp. 500 občanů kraje. Územně plánovací informace: podmínky využívání území, vydání regulačního plánu, územního souhlasu, provedení jednoduchých staveb. **Zásady územního rozvoje:** zpracovává kraj, vyhodnocení vlivů na udržitelný rozvoj území. Návrh posuzuje ministerstvo (lhůta 30 dní), pak veřejné projednání. Námitky: pouze dotčené obce a zástupce veřejnosti, vydává se rozhodnutí. Ostatní mohou uplatnit připomínky. Zásady územního rozvoje schvaluje zastupitelstvo kraje na základě návrhu krajského úřadu. Aktualizace po dvou letech. **Územní plán:** koncepce rozvoje území obce. Zpracovává pořizovatel na základě rozhodnutí zastupitelstva obce, platí obec. Etapy: návrh na pořízení-zadání-koncept-návrh územního plánu. O každé etapě veřejné projednání. Námitky proti návrhu územního plánu: pouze vlastníci pozemků a staveb dotčených veřejně prospěšnými stavbami a opatřeními, a zástupce veřejnosti. Připomínky: kdokoliv, nejpozději při veřejném projednání. Územní plán schvaluje zastupitelstvo obce. **Regulační plán:** opatření obecné povahy (dle správního řádu). Podrobné podmínky pro využití pozemků, ve schváleném rozsahu nahrazuje územní rozhodnutí. **Vymezení zastavěného území:** na žádost obce provede úřad územního plánování, tj. obecní úřad obce s rozšířenou působností (to má smysl jen když obec nemá územní plán).

Územní řízení. Umisťování staveb, změna využití území (terénní úpravy, stanovení dobývacího prostoru apod.). Územní rozhodnutí, územní souhlas. Územní rozhodnutí platí dva roky.

Stavební řízení. Bez stavebního povolení a ohlášení stavby lze realizovat stavby uvedené v §103 stavebního zákona, např. stavby o jednom nadzemním podlaží do 25 m² zastavěné plochy a do 5m výšky, stavby technické infrastruktury, stožáry a antény, zásobníky na vodu a bazény do 40 m², ploty. **Ohlášení stavby:** stavby pro bydlení a rekreaci do 150 m² zastavěné plochy s 1 podzemním a dvěma nadzemními podlažími, větrné elektrárny, terénní úpravy aj. **Stavební povolení:** ostatní stavby, zejména průmyslové, vícepodlažní obytné domy apod. Účastníci stavebního řízení: stavebník, vlastník pozemku, vlastník sousedního pozemku, pokud jeho vlastnické právo může být navrhovanou stavbou přímo dotčeno. **Kolaudační souhlas:** nemocnice, škola, nájemní bytový dům, stavba pro průmysl a obchod. Závazná stanoviska dotčených orgánů. **Předčasné užívání stavby, zkušební provoz.**

Odstraňování staveb. Ohlášení, povolení, nařízení odstranění stavby. Neodkladné odstranění stavby, pokud stavba hrozí zřícením (§153), jinak nařízení úprav.

Stavební úřady: obecné (součást obecního úřadu) a speciální (vodoprávní úřady, drážní úřady aj.)

12. Zákon o ochraně přírody a krajiny (č. 114/1992 Sb.)

Obecná ochrana přírody a krajiny. Obecná ochrana rostlin a živočichů, ochrana volně žijících ptáků. Významné krajinné prvky – vznik ze zákona (lesy, rašeliniště, vodní toky, rybníky, jezera, údolní nivy) nebo registrací (pověřený obecní úřad). Ochrana dřevin: povolení ke kácení, náhradní výsadba - rozhoduje obecní úřad. Ochrana jeskyní – veškerá činnost na základě povolení krajského úřadu, příp. správy CHKO. Ochrana paleontologických nálezů: ohlašovací povinnost, záchranný paleontologický výzkum (nejdéle osm dní). Krajinný ráz, přírodní park (zřizuje krajský úřad nařízením).

Zvláštní ochrana přírody: územní a druhová. Kategorie zvláště chráněných území: národní parky (zřizují se zákonem), chráněné krajinné oblasti (nařízení vlády), národní rezervace a národní přírodní památky (vyhláška Ministerstva životního prostředí), přírodní rezervace a přírodní památky (nařízení krajského úřadu). V příslušném právním aktu se vždy stanoví účel a rozsah ochrany. Orgán, který ochranu vyhlásil, zpracovává plán péče. Národní parky a CHKO spravují správy (speciální orgán ochrany přírody). Ochranná pásma : stanoví ten orgán, který vyhláší zvláště chráněné území. U tzv. maloplošných území je ochranné pásmo ze zákona 50 m, není-li stanoveno jinak. **Natura 2000 –evropsky významné lokality.** Možnosti ochrany: smluvní nebo zařazení do některé kategorie zvláště chráněného území. **Ptačí oblasti:** stanoví vláda nařízením. **Zvláště chráněné rostliny a živočichové:** druhy kriticky ohrožené, silně ohrožené a ohrožené. Ochrana se vztahuje i na jedince mrtvé a části jejich těl. Chrání se i biotop. Výjimky z ochranných podmínek kriticky a silně ohrožených živočichů a rostlin: správy CHKO, u ohrožených živočichů a rostlin krajské úřady.

Omezení a zákaz činnosti (§66), pokud se zakazuje činnost povolená, vzniká nárok na náhradu.

Správní řízení ve věcech ochrany přírody: základní lhůta 60 dní, složité případy 90 dní. Zákon o ochraně přírody je ex lege zvláštním zákonem vůči zákonům o lesích, vodách, územním plánování a stavebním řádu, ochraně nerostného bohatství, ochraně zemědělského půdního fondu, myslivosti a rybářství. Možnost spojení několika správních řízení, příp. rozhodnutí. Občanské sdružení, pokud se přihlásí, má postavení účastníka řízení.

13. Zákon o vodách (vodní zákon, č. 254/2001 Sb.)

Obecné nakládání s vodami: nevyžaduje povolení ani souhlas, je omezeno jen na vody povrchové, obecní úřad může obecné užívání omezit nebo zakázat. Za obecné užívání lze považovat jen takové užívání, které se provádí bez zvláštního technického zařízení (tedy např. odběr vody z potoka do konve, ale nikoliv pomocí čerpadla).

Povolení k nakládání s povrchovými nebo podzemními vodami: odběr, vypouštění odpadních vod, vzdouvání (příp. akumulace), využití tepelné energie. Stavební povolení k vodním dílům – nejdříve současně s příslušným povolením k nakládání s vodami. . Povolení na dobu omezenou, vypouštění odpadních vod max. 10 let, využití energetického potenciálu (vodní elektrárny) min. na 25 let. Změna a zrušení povolení: na návrh nebo z vlastního podnětu úřadu, pokud se změnil rozhodné podmínky, dojde-li při výkonu povolení k závažnému nebo opakovanému porušení povinností, nevyužívá-li oprávněný povolení déle než 2 roky.

Vodoprávní souhlas: na rozdíl od povolení nejde o meritorní rozhodnutí, ale o předběžnou otázku: např. souhlas ke stavbě v záplavovém území. Stavba se řídí stavebním zákonem, ale stavebník předem musí získat vodoprávní souhlas.

Vyjádření vodoprávního úřadu: nejde o právní akt, ale o informaci, kterou si zájemce může od vodoprávního úřadu vyžádat ke svému záměru, např. aby neinvestoval zbytečně peníze do projektu v případě, že chce stavět v aktivní zóně záplavového území (tam je stavba zakázána).

Ochrana vodních poměrů: vlastník pozemku je povinen zajistit, aby nedocházelo ke zhoršování odtokových poměrů, odnosu půdy erozí a dbát o zlepšení retenční schopnosti krajiny.

Ochrana vodních zdrojů: chráněné oblasti přirozené akumulace vod vyhlašuje vláda nařízením, ochranná pásma vodních zdrojů vodoprávní úřad rozhodnutím. V rozhodnutí o ochranném pásmu se stanoví zvláštní podmínky ochrany, zejména omezení hospodaření na pozemcích.

Minimální zůstatkový průtok: stanoví vodoprávní úřad jako součást povolení k nakládání s vodami- např. při odběru nebo vzdouvání vod.

Odpadní vody: vody použité pokud došlo ke změně jakosti (složení, teplota), příp. i vody odtékající ze staveb a zařízení, pokud mohou ohrozit jakost povrchových nebo podzemních vod. Ukazatele znečištění: nař.vl.č.61/2003 Sb., vodoprávní úřad může stanovit ukazatele přísnější, je-li k tomu důvod. Vypouštění odpadních vod do toku nebo do kanalizace, z chat nebo rodinných domků též do vsaku, ale ne přímo do podzemních vod.

Závadné látky: povinnost zabránit jejich vniknutí do vod povrchových nebo podzemních, havarijní plány. Původce havárie je povinen činit opatření k nápravě. Řízení prací při havárii: vodoprávní úřad.

Vodní tok: pouze voda (nikoliv koryto). Vodní toky významné a drobné. Správa povodí, správci vodních toků – podniky Povodí, Zemědělská vodohospodářská správa, Lesy ČR, výjimečně obce, příp. jiné právnické nebo fyzické osoby. Změny koryt – původní stav mohou obnovit na svůj náklad a s povolením vodoprávního úřadu vlastníci pozemků, správce toku a držitelé relevantních vodních práv.

Povinnosti vlastníků pozemků a staveb sousedících s vodními toky: strpět výkon povinností správce toku, odstraňovat překážky a zachycené předměty.

Vodní díla: zejména přehrady, jezy, hráze, vodovodní a kanalizační řady, čistírny odpadních vod, vodní elektrárny. Vodním dílem není přípojka. Povinnosti vlastníka – zejména řádná péče o vodní dílo.

Povodně: výrazné zvýšení hladiny povrchových vod. Stupně povodňové aktivity: povodeň začíná vyhlášením druhého stupně. Povodňové plány (obce, kraje, podniky). Povodňové komise: obec- obvod obce s rozšířenou působností-kraj –ČR (Ústřední povodňová komise). Povodňové orgány mohou při povodni činit opatření a vydávat příkazy, jsou povinny uhradit náklady a nahradit způsobené škody.

Vodoprávní úřady: obecní úřad – omezení obecného nakládání s vodami. Pověřený obecní úřad – domovní studny. Obecní úřad obce s rozšířenou působností: veškerá vodoprávní agenda, pokud zákon nestanoví jinak. Krajský úřad – hraniční vody, vypouštění odpadních vod ze zdroje přes 10000 ekvivalentních obyvatel, vzdouvání a akumulace v nádržích přes 1000000 m³ aj. Ústřední vodoprávní úřady: Ministerstvo zemědělství (není-li stanoveno jinak), Ministerstvo životního prostředí – ochrana vod, Ministerstvo zdravotnictví – stanovení povrchových vod určených ke koupání, Ministerstvo dopravy – plavba, Ministerstvo obrany – záležitosti vojenských újezdů.

Vodoprávní řízení: základní lhůta 60 dní, u složitých případů 90 dní. Účastníkem je správce vodního toku, obec a pokud se přihlásí, také občanská sdružení. Rozhodnutí vydávaná těmž žadateli lze sloučit.

14. Lesní zákon (zákon o lesích a o změně a doplnění některých zákonů, č. 289/1995 Sb.)

Kategorie lesů: Lesy hospodářské (asi 60%), lesy ochranné – stabilizují terén, lesy zvláštního určení (ochranná pásma vodních zdrojů, rekreační, výukové a studijní apod).

Odnětí pozemků: trvalé nebo dočasné. Zásada: les má zůstat lesem, odnětí je výjimkou. Za odnětí se platí poplatek. Odlesňování nesmí začít, dokud nenabude právní moci stavební povolení nebo analogické rozhodnutí.

Obecné užívání lesů: volný vstup do lesa na vlastní nebezpečí, sběr lesních plodů pro vlastní potřebu. Z důvodu ochrany lesa může obecní úřad obce s rozšířenou působností obecné užívání lesa omezit, případně i zakázat vstup do lesa max. na 3 měsíce.

Zákazy některých činností: absolutní a relativní. Absolutní platí pro každého, např. odhazovat hořící nebo doutnající předměty, narušovat vodní režim, pást dobytek, znečišťovat les odpady. Relativní se nevztahují na vlastníka lesa a na osoby, kterým vlastník povolí výjimku – např. vjezd motorovými vozidly, těžba stromů, rozdělování otevřených ohňů a táboření v lese.

Bezpečnost osob a majetku (§22): Vlastníci nemovitostí nebo investoři staveb a zařízení jsou povinni na svůj náklad provést opatření pro zabezpečení před sesuvem půdy, padáním kamenů, pádem stromů apod, tato opatření jsou oprávněni provést i na pozemcích určených k plnění funkcí lesa. Rozsah stanoví obecní úřad obce s rozšířenou působností. Pokud je nutno omezit hospodaření v lese, rozhodne tentýž úřad také o dalších opatřeních a stanoví, kdo nahradí vlastníkovu lesa příslušnou újmou.

Plánování lesního hospodářství: oblastní plány rozvoje lesů, lesní hospodářské plány, lesní hospodářské osnovy. **Lesní hospodářské plány:** povinně vlastníci lesa přes 50 ha, ostatní dobrovolně. Závazná ustanovení: maximální celková výše těžeb, minimální podíl melioračních a zpevňujících dřevin. Doporučující ustanovení: skladba, výchovné zásahy apod. Jeden plán max. pro plochu 20000 ha. Zpracování hradí vlastník lesa. **Lesní hospodářské osnovy:** pro pozemky do 50 ha, pro něž není zpracován plán. Zpracování objednává a hradí krajský úřad, vlastníku lesa předává zdarma. Pokud vlastník osnovu protokolárně převezme, je pro něj závazná celková výše těžeb a při výměře přes 3 ha také podíl melioračních a zpevňujících dřevin. Jestliže vlastník osnovu nepřevzme protokolem, platí pro něj omezení daná přímo zákonem.

Těžba dříví: těžba úmyslná a nahodilá (polomy, kůrovec aj). Nahodilá těžba se započítává do celkové výše těžeb. Při mýtní těžbě úmyslné nesmí velikost holé seče překročit 1 ha a šířka dvojnásobek průměrné výšky porostu. Výjimky může povolit krajský úřad. Zakmenění nesmí klesnout pod 70%. Holina musí být do dvou let zalesněna, lesní porosty na ní musí být do 7 let zajištěny. *Praktický problém: nedodržení této povinnosti nelze přímo trestat, nejdříve je třeba uložit nápravné opatření.*

Ochrana lesa: vlastník je povinen činit potřebná opatření proti škodlivému hmyzu, vzniku požárů apod. a podle potřeby informovat obecní úřad obce s rozšířenou působností. Při kalamitách (kůrovec, polomy, nebezpečí požárů) může tento úřad zastavit jiné než nahodilé těžby, uložit termín zpracování nahodilých těžeb, uložit provedení ochranného zásahu, zničení napadených semen a sazenic apod. K mazání řetězů motorových pil je zakázáno používat jiné než biologicky odbouratelné oleje. **Vlastník nesmí oplocovat les z důvodu ochrany vlastnictví.**

Odborný lesní hospodář: právnická nebo fyzická osoba, musí mít udělenou licenci. Vlastník lesa s odborným lesním hospodářem uzavře smlouvu a oznámí jeho jméno obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, jinak v lesích, pro něž jsou zpracovány osnovy, tento

úřad odborného lesního hospodáře určí a také ho platí (v praxi zpravidla Lesy ČR,s.p.). Vlastník lesa, který má příslušné vzdělání a praxi, může v lese hospodařit bez odborného lesního hospodáře.

15.Zákon o odpadech (č. 185/2001 Sb.)

Upravuje povinnosti právnických osob a podnikajících fyzických osob, pokud odpad vzniká při jejich podnikatelské činnosti (pojem: původce odpadu). Původcem komunálního odpadu je obec od chvíle, kdy kterákoliv osoba odloží odpad na místo, které k tomu účelu obec určí. **Odpad** (§3): movitá věc, které se osoba zbavuje nebo má úmysl nebo povinnost se jí zbavit a přísluší do některé ze skupin odpadů uvedených v příloze k zákonu. *V příloze je uvedeno celkem 16 skupin, např. „Zůstatky z výroby a spotřeby..“, „Výrobky, které neodpovídají požadované jakosti,“ „Výrobky s prošlou lhůtou spotřeby“ atd. Poslední skupina je „Jiné materiály, látky nebo výrobky, které nepatří do výše uvedených skupin,“ což vyvolává značné interpretační problémy, protože tím se celá definice odpadu stává do značné míry závislou na nezjistitelných úmyslech dotčené osoby.* **Nebezpečný odpad:** obsahuje jednu nebo více nebezpečných složek, výjimku je směsný komunální odpad – ten se nepovažuje za nebezpečný. **Hodnocení nebezpečných vlastností odpadu:** právnická nebo fyzická osoba na základě pověření Ministerstva životního prostředí. Osvědčení o vyloučení nebezpečných vlastností odpadu.

Všeobecné povinnosti: Předcházení vzniku odpadu, přednostní využívání odpadu (tzv. materiálové využití je preferováno před jiným, tedy např. spalitelné odpady by přednostně měly být využity pro výrobu nějakých předmětů a teprve když to není možné nebo ekonomické, měly by být spáleny a tím využity jako zdroj tepla. Odpad smí od původce převzít jen právnická nebo fyzická osoba oprávněná k podnikání, která je provozovatelem zařízení k využití nebo k odstranění nebo ke sběru nebo k výkupu určeného druhu odpadu. Souhlas k provozu zařízení atd..(typicky spalovna, skládka): udílí krajský úřad, nenahrazuje stavební povolení.

Odpadový hospodář: odborně způsobilá osoba, funkci povinně zřizuje původce odpadu, který nakládá s nebezpečným odpadem v množství přes 100 tun za rok a provozovatel skládky nebezpečných odpadů.

Povinnost zařazovat odpady podle druhů a kategorií a vést evidenci nakládání s odpady (kdy a jaký odpad vznikl, kdy a komu byl předán). Nakládání s nebezpečnými odpady: pouze na základě souhlasu (do 100 tun/rok souhlas uděluje obecní úřad obce s rozšířenou působností, nad 100 tun/rok krajský úřad).

Povinnosti obce: určit místo k odkládání komunálního odpadu se zvláštním vymezením místa pro nebezpečné složky. Možnosti úhrady: obec může vybrat jeden ze tří způsobů – místní poplatek za provoz systému, poplatek za komunální odpad, smluvní úhrada.

Zařízení obsahující PCB musí být odstraněna nejpozději do konce roku 2010 bez ohledu na to, jestli budou schopná provozu a vlastník by je eventuelně chtěl používat.

Odpady obsahující asbest musí být zabaleny nebo jinak zabezpečeny, aby vlákna asbestu neunikla do ovzduší.

Autovraky lze předat pouze osobám provozujícím zařízení k využívání, odstraňování, sběru nebo výkupu autovraků. Před likvidací musí být z autovraku vyjmuty součásti obsahující olovo, rtuť, kadmium a šestimocný chrom.

Ekonomické nástroje: Poplatky za uložení odpadu na skládku: vybírá provozovatel skládky, odvádí obci a Státnímu fondu životního prostředí. Finanční rezerva pro rekultivaci a asanaci: je vedena na zvláštním vázaném účtu, nesmí být zahrnuta do konkursní podstaty.

Vývoz, dovoz, tranzit: Dovozy a vývozy odpadů za účelem jejich odstranění je zakázán. Zelený seznam : dovoz a vývoz za účelem využití bez omezení, výjimečně může omezení stanovit Ministerstvo životního prostředí. Žlutý seznam: oznámení Ministerstvu životního prostředí, tacitní souhlas se předpokládá, pokud do 30 dní není vydáno rozhodnutí. Červený seznam: dovoz za účelem využití je podmíněn souhlasem Ministerstva životního prostředí, tento souhlas lze vydat jen na základě kladných písemných stanovisek všech dotčených orgánů státní správy.

16.Horní zákon (č.44/1988 Sb.)

Nerost: tuhá, kapalná nebo plynná část zemské kůry. Nerosty nejsou půda, voda, rašelina, sedimenty v korytech vodních toků.

Nerosty vyhrazené: rudy, kaustobiolity a z nerud některé, které jsou v zákoně výslovně uvedeny, např. grafit, leštitelný granit, magnezit, sklářský a slévárenský písek. Běžný stavební kámen je nerost nevyhrazený, stejně tak cihlářský jíl, obyčejný písek, štěrk apod.

Výhradní ložiska: ložiska vyhrazených nerostů a dále ta ložiska nevyhrazených nerostů, která byla na základě dřívější právní úpravy prohlášena za výhradní ložiska (v současné době to již není možné). Výhradní ložiska jsou vlastnictvím státu.

Právní regulace těžby výhradních ložisek – etapy: osvědčení o výhradním ložisku, stanovení chráněného ložiskového území, předchozí souhlas, stanovení dobývacího prostoru, povolení hornické činnosti (na základě POPD), eventuelní odpis zásob, zajištění a likvidace důlních děl a lomů, sanace a rekultivace, zrušení dobývacího prostoru. Finanční rezerva na sanaci a rekultivaci na rozdíl od skládek není oddělena od účetnictví organizace a je součástí konkurzní podstaty.

Právní regulace těžby nevýhradních ložisek: rozhodnutí o využití území, povolení dobývání ložiska, zajištění nebo likvidace důlních děl a lomů, sanace a rekultivace. Nevýhradní ložisko je ve vlastnictví vlastníka pozemku, při nápravě důlních škod se uplatní převážně instituty soukromého práva.

Stará důlní díla: oznamovací povinnost. Zjišťování a sanaci starých důlních děl zabezpečuje Ministerstvo životního prostředí, prakticky se ve většině případů jen evidují, fyzická sanace jen tam, kde hrozí bezprostřední nebezpečí škod.